

השמים להענישם משום שביישוהו (520).

למחר [למחרת], כי הוּוּ מִפֶּטְרוּ מִיְנִיהַ [כשיצאו רב הונא ורב שמואל ורב חייה מלפני רב פפא], אָמַר לְהוּ: לִיזְלוּ רַבְנָן בְּשִׁלְמָא [ילכו החכמים לשלום]. שלא היה רוצה שייענשו (521).

רב שימי בר אשי הוה שכיח קמיה דרב פפא [היה מצוי לפני רב פפא, שהיה למד ממנו תורה].

הוה מקשי ליה טובא [היה רב שימי מקשה על דברי רב פפא קושיות הרבה].

יומא חד הזויה דנפל על אפיה [יום אחד ראה רב שימי את רב פפא נופל על פניו]. שמעיה דאמר: רחמנא ליצילן מכיסופא דשימי [שמע את רב פפא שמתפלל ואומר: הקדוש ברוך הוא יצילני מבושתו של שימי].

רב הונא בר מנזה ורב שמואל בר אידי ורב חייה מווסתניא [שם מקום הוא], הוּוּ שְׂכִיחַ קַמְיָה דַּרְבָּא [היו מצויין לפני רבא]. שלמדו לפניו תורה.

כי נח נפשיה (519) דרבא [כאשר נפטר רבא] — אַתּוּ לְקַמְיָה דַּרְבָּא פַּפְּא [באו ללמוד לפני רב פפא].

כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מוסתברא להו [כל פעם שהיה רב פפא אומר שמועה, ולא היו מסתברים להם דבריו], הוּוּ מוּרְמְזֵי אַחֲרֵי [היו מרמזים זה לזה] שאין הדברים נראים.

הלש דעתייה [חלשה דעתו של רב פפא], כי היתה בכך פגיעה בכבודו.

ב-ט אקרויה בחלמיה [הראו לו לרב פפא בחלום הלילה את המקרא]: "ואכחד את שלשת הרעים ביום אחד". כלומר, שהיו רוצים מן

521. והיינו, שאמר להם שילכו ללמוד לפני רב אחר, ולא יבואו עוד ללמוד לפניו, כי ראה שעלולים הם להיענש על ידו, כפי שהראוהו בחלום. שפת אמת.

אמנם המהרש"א כתב להיפך, שאמר להם שילכו למקומם לשלום, כדי להכחידם בעונש מיתה, וכפי משמעות הכתוב.

וכתב השפת אמת, שאכן כך היא המשמעות אם גורסים בגמרא "ליזלו רבנן בשלמא", כפי שמצינו בסוף מסכת מועד קטן [כט א], שהנפטר מן החי לא יאמר לו "לך בשלום", אלא "לך לשלום", שהרי דוד שאמר לאבשלום "לך בשלום" — הלך ונתלה. יתרו שאמר למשה "לך לשלום" — הלך והצליח [ומבאר שם הריטב"א, דהיינו, שכשנפרד מן החי, אזי חבירו צריך תפלה על המקום שהולך לשם, כי מכאן

כרבים דמי". והיינו, שהיות וזכויותיו מרובות, הרי הוא נחשב כרבים, ולכן יכולה לבוא ברכה על ידו.

519. הטעם שקראו חכמים למיתת חכמים "נח נפשיה" — ביאר ר' חיים מוולאזין [בספר רוח חיים פ"ו מ"א ד"ה צדיק], כי האדם מיום הולדו עד שובו לעפרו, צריך ללחום היצר לבל ילכד במצודתו. וכל זמן היותו חי על האדמה, הוא בטורח רב במצור מלחמה. לכן קראו חכמים למיתת צדיקים "נח נפשיה", כי אז ינוח על משכבו.

520. כפי שמצינו במסכת שבת [ק"ט ב]: כל המבזה תלמיד חכם — אין רפואה למכתו.

אי "שדה" [ואם היתה נאמרת רק המילה "שדה"], יכול, היינו יכולים לסבור, שאין הגשם יורד אלא אם כן הוא נצרך לכל אותה השדה, אבל לצורך חלק משדה יחידה של אדם אחד — אינו יורד?

תלמוד לומר "עשב". הרי שיורד הגשם אף בשביל עשב אחד.

כי הא [כפי שמצינו], הרב דניאל בר קטינא הוה ליה ההיא גינתא [היתה לו גינה אחת]. כל יומא הוה אזיל וסויר לה [בכל יום היה רב דניאל הולך ומסיר בה].

ובזמן שהיה מסייר בה, אמר: הא מישרא בעיא מיא, והא מישרא לא בעיא מיא [ערוגה זו צריכה השקיית מים, וערוגה זו אינה צריכה].

ואתא מיטרא וקמשקי כל היבא דמיבעי ליה מיא [והיה הגשם בא ומשקה כל מקום שאמר רב דניאל שצריך שם מים].

ואגב שהגמרא הביאה את אותו מקרא לצורך אותה דרשה, ממשיכה הגמרא ומבארת אותו.

מאי "ה' עשה חזיונים"? מהו "חזיונים" לשון רבים?

ועיין עוד במסכת ברכות [סד א].

522. פשוטו של מקרא [זכריה י א]: שאלו מה' מטר — אם תצטרכו. חזיונים — עננים מביאים מטר. לאיש עשב בשדה — בשביל איש אחד, ובשביל עשב אחד הצריך למטר. ועיין במהרש"א.

כיון ששמע רב שימי כך, קביל עליה שתיקותא, ותו לא אקשי ליה [קיבל עליו שתיקה, ושוב לא הקשה על דברי רב פפא].

ואף ריש לקיש סבר כרבי יוחנן, שמטר בא בשביל יחיד.

דאמר ריש לקיש: מניין למטר שהוא בא בשביל יחיד?

דכתיב: "שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עשה חזיונים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה" (522).

יכול, האם יתכן לומר, שאין הקדוש ברוך הוא נותן מטר אלא אם כן הוא נצרך לכל, אבל לצורך יחיד אינו נותן?

תלמוד לומר "גשם יתן להם לאיש". הרי שנותן הקדוש ברוך הוא מטר אף לצורך אדם אחד.

ותניא: אי נאמר רק "לאיש", יכול, היינו יכולים לסבור, שאין הגשם יורד אלא אם כן הוא נצרך לכל שדותיו של אותו האיש, אבל לצורך שדה אחת של אדם אחד — אינו יורד?

תלמוד לומר "שדה". הרי שהגשם יורד אף לצורך שדה אחת.

כבר הוא נפטר בשלום. ואילו הנפטר מן המת הוא בהפך. כי צריך שילך מכאן בשלום, ואז ימצא שלום שם, בעולם העליון — בודאי. ואם אינו הולך מכאן בשלום, שאין בידו מעשים טובים, לא ימצא שם, בעולם העליון — שלום. לפיכך צריך שיעשו לו סימן טוב, כי בשלום הוא הולך עיין שם. אמנם בעיני יעקב גרס "לילדו רבנן לשלמא".

ורב יהודה נותן סימן לדבר:

מקמי מיטרא — אתי מיטרא [כאשר באים גשמים כאלו לפני הגשם — יבוא גשם], וסימניך [וסימן לדבר]: מהולתא [נפה שמנפים בה]. שתחילה יוצא קמח דק, ולבסוף יוצאין הסובין, שהם גסים יותר. כך גם כאן, קודם בא גשם דק, ואחר כך גשם חזק.

דבתי מיטרא פסיק מיטרא [כאשר באים גשמים כאלו אחרי הגשם — יפסיק הגשם], וסימניך [וסימן לדבר]: חריא דעיזי [רעי העיזים]. שתחילה הוא יוצא גס, ולאחר מכן דק, ואז פוסק. כך גם כאן, קודם בא גשם חזק, לאחר מכן דק, ולאחר מכן — פוסק.

עולא איקלע לבבל [נקלע והודמן לבבל].
חזא [ראה] פורחות.

אמר להו לבני המקום: פנו מאני [פנו את הכלים מהחצרות], שלא יתקלקלו בגשם, דהשתא אתי מיטרא [כי עתה יבוא מטר]. שהרי, כפי שאמרנו, הפורחות — סימן לגשמים הם!

לסוף לא אתי מיטרא [לא בא גשם].

אמר עולא: כי היכי דמשקריי בבלאי, הכי

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מלמד שכל צדיק, הקדוש ברוך הוא עושה לו חזיו בפני עצמו. דהיינו, שהקדוש ברוך הוא מוריד לו גשם לשדותיו בפני עצמו.

מאי חזיזים? מהם אותם "חזיזים"?

אמר רב יהודה: פורחות⁽⁵²³⁾.

אמר רבי יוחנן: סימן למטר שיבוא — פורחות. שכאשר רואים את אותן פורחות, סימן הוא שמיד יבוא מטר.

מאי פורחות? מהם אותם "פורחות"?

אמר רב פפא: עיבא קלישא תותי עיבא סמיכתא [עב קלוש מתחת עב סמיך ועבה]. כאשר רואים עננות מסוג זה, סימן הוא שמיד יבוא גשם.

אמר רב יהודה: נהילא [גשמים דקים כקמח] מקמי מיטרא [הבאים לפני הגשם] — אתי מיטרא [סימן הוא לגשם שיבוא לרוב, ולא יפסוק מהרה].

ואם באים אותם גשמים דקים בתר מיטרא [לאחר הגשם] — סימן הוא שפסיק מיטרא [שיפסיק הגשם מיד].

יתחממו חלקי הגפרית שבפנים, ויתהווה הרעם. ובעלותם מתחת ענני מטר, אשר הם מצוננים, תדחיק צינת העננים את חלקי הגפרית למקום צר, עד שיתנגשו זה בזה, ואז נוצרת להבה שיוצאת החוצה אל תוך האויר. וזהו הברק, המכונה "פורחות". והיות ולחוש הראיה יש יתרון על חוש השמע, לכן נראה הברק מעט קודם ששומעים את הרעם. עיין שם.

523. הענף יוסף מביא בשם ספר העיון, ש"חזיזים" מלשון מחזה. והיינו הברקים הנראים ומבהיקים ופורחים באויר במהירות, כענף הפורח. ושואלת הגמרא "מאי פורחות"? כלומר, על ידי מה באים אותם ברקים? ועונה הגמרא "עיבא קלישתא וכו'". כלומר, אדים קטנים אשר מעורב בהם מחלקי גפרית וסאלפעטר⁵²³, ויעופו באויר, ויתדבקו ויהיו לעב קל. ובתנועתם

טורח! (525)

בליליא [בלילה], **צערוהו** התמרים שאכל ביום. כי התמרים משלשלים וגורמים לכאבי בטן.

עתה שינה עולא טעמו מקצה לקצה, **ואמר** בתמיהה ובהערכה: **מלא צנא דסכינא בזווא** [עכשיו כינה עולא את התמרים "סכינא", כי היו התמרים מצערין אותו כסכינים הדוקרים את הגוף], ואם כן, היות וזולים הם, אוכלים מהם הרבה, וסובלים כאבים, ובכל זאת **בבלאי עסקי באורייתא**?! (526) (527)

תניא, **רבי אליעזר אומר**: **כל העולם כולו ממימי אוקיינוס** (528) **הוא שותה**. כלומר, מקור הגשמים הוא מהמים שעל הארץ, ולא

משקרי מיטרייהו [כשם שהבבלים משקרים] (524), כך גם הגשם שלהם משקר].

כלומר, כשם שהבבליים מפריחים שקרים, שלבסוף מתגלים כעורבא פרח, כך גם לגבי הגשם. מופיעים פורחות, כאילו עתיד לבוא גשם, ולבסוף אין הגשם בא.

שוב **עולא איקלע לבבל**. **חזי מלא צנא דתמרי בזווא** [ראה שסל מלא תמרים נמכר בזווא אחד. כלומר, בזול מאוד].

תמה עולא ואמר: **מלא צנא דדובשא בזווא** [כינה עולא את התמרים "דובשא", כי מהתמרים עושים דבש], **ובבלאי לא עסקי באורייתא** [והבבליים אינם עוסקים בתורה]?! והרי יש להם מזונות בזול ובלא

בירושלמי [פרק רביעי]: "אמר רבי חנינה: קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטעו תמרים בבבל, על ידי שיהיו להוטים אחר מתיקה, שהיא מרגלת את הלשון לתורה". והביא שכתב הש"ך, שלכן נקט "צנא דובשא" ולא "דתמרי".

526. לכאורה עולא סותר עצמו. בתחילה תמה על כך שלא עסקו בתורה, ולבסוף שיבחם על כך שעוסקים בתורה!

ובפשטות צריך לומר, שאכן עסקו בתורה. אבל בתחילה תמה עליהם עולא, היות ופרנסתם מצויה, למה לא עוסקים יותר בתורה?! ולבסוף, שראה שהתמרים מצערין, שיבחם על כך שעוסקים בתורה, אפילו מעט.

עוד כתב **מהרש"א**, שאחד מהביטויים היה **בלשון תמיהה**, ואחד **בלשון ניחותא**.

527. עיין **מהרש"א** במסכת פסחים [פח א].

528. אוקיינוס הוא הים הגדול. שיונתן תרגם

524. צריך להבין, איזה שקר כללי נמצא באנשי בבל?

וכתב **הבן יהוידע**, דהיינו על פי מה שמצינו במסכת ביצה [לב ב]: אמר רב נתן בר אבא אמר רב: עתירי בבל יורדי גיהנם הם. ופירש רש"י: יורדי גיהנם, שאין מרחמים לתת צדקה. וידוע שסדר הגדה של ליל פסח ניתקן בבבל, ולכן הפיסקה הראשונה "הא לחמא עניא" נאמרה בלשון ארמי, שזה היה לשונם. ולכן, היות ובזמן עולא גם כן היו עשירי בבל קמצנים, ואין נותנים צדקה, לכן כינה אותם שקרנים. שהם אומרים בליל פסח "כל דכפין ייתי ויכול". ואם יבוא עני, אפילו לחם אין נותנים לו.

והמהרש"א כתב, לכאור על פי דברי הגמרא לעיל "אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ואין נותנים וכו'. והיינו שהבבליים משקרים ואינם נותנים את הצדקה שהבטיחו, ולכן החזיזים משקרים ואינם מביאים גשמים.

525. כתב רא"מ הורביץ, שהיינו משום שמיני מתיקה מרגילין הלשון לתורה, כפי שמצינו

אלא שיש להבין לפי זה, מה אני מקיים [היאך מתקיים ומתפרש המקרא]: "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה", שמשמעותו שמקורם של מי הגשמים — מהארץ?

מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע, ופותחין את פיהן כנוד [כמו פתח של נוד, שהוא כלי עור המיועד להכיל נוזלים], ומקבלין ממים עליונים מי מטר.

שנאמר: "יזקו מטר לאדו". "יזקו" כמו יצקו⁽⁵³²⁾. והיינו, שהרקיעים יוצקים את מי המטר לעבים [אדו" היינו עבים, כמו "ואד

ממים שבאים מלמעלה. שנאמר: "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה"⁽⁵²⁹⁾.

אמר לו רבי יהושע: היאך אפשר לומר שהעולם שותה ממימי אוקיינוס, והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן, ואין התבואה יכולה לצמוח על ידם! ⁽⁵³⁰⁾

אמר לו רבי אליעזר: מי האוקיינוס ממתקין בעבים⁽⁵³¹⁾, ואז הם יורדים להשקות את הארץ.

רבי יהושע חולק על רבי אליעזר ואומר: כל העולם כולו — מים העליונים הוא שותה. שנאמר: "למטר השמים תשתה מים".

מעורבים בהם מים מתוקים. ותירצה הגמרא, שהמים המלוחים מתמתקים בעבים, ומשתנה טבעם, ויכולים לגדל פירות. והפורת יוסף הקשה כעין זה, למה נקט רש"י שאין תבואה גדילה בהן, ולא פירש כפשוטו שאינם ראויים לשתיה?! וכתב, שרש"י נקט מילתא דעדיפא, שאפילו לזריעה אינם ראויים. ועיין בעיון יעקב.

531. ששם יזדככו, ויפרד מהם חלק המליחה שבתוכן, וירדו גשמים מחלק הזך והמתוק. כמו שמועיל הבישול להמתיק התורמוס ודברים מרים רבים. יפת תואר [הובא בעץ יוסף].

532. כך כתב כאן רש"י, וכן כתב בפירוש איוב: יזוקו — ענין יציקה וכו'. לאדו — לעננו. כמו ואד יעלה מן הארץ.

עוד אפשר לפרש, ש"יזוקו" מלשון נוד. כמו "הנהו זיקי דחמרא דאשתכחן וכו'" [בבא בתרא כד א], ש"זיקי" — נודות הן, כפי שפירש שם רש"י.

והאבן עזרא כתב בכיור פסוק זה: "יזוקו מטר — כאילו יזקק המטר מן האיד העולה

"וגבול ים והיה לכם הים הגדול": "ותחום מערבה והיו לכון מימא רבא אוקיינוס".

וכתב הבן יהודיע, שאמנם כוונת רבי אליעזר על האדים העולים משם, והרי אדים עולים מכל העולם, וגם מן היבשה, אלא שמכל מקום עיקר האדים עולים מהמים, שהם לחים, והים הגדול ביותר הוא ים אוקיינוס, שכל הנחלים הולכים אליו. עיין שם שהאריך לבאר את המחלוקת.

529. אף שמקרא זה מדבר קודם יצירת אדם הראשון, מכל מקום מזה שלא נאמר "ואד עלה" אלא "ואד יעלה", משמע שיש בכך רמז גם לעתיד. נזר הקדש.

530. כך פירש רש"י. ותמה עליו רע"א [בגליון הש"ס], למה לא נקט רש"י בפשיטות, שהרי אנו רואים שהגשמים אינם מלוחים!

וכתב הבן יהודיע, שמכח מתיקות המים אין להקשות, כי יתכן כיון שמעורבים בהם מים עליונים, שהם מתוקים מאוד, משום כך אין מרגישים את מליחותם. לכן פירש רש"י שהקושיא מכח גידול התבואה, כי על פי הטבע אין התבואה גדלה ממים מלוחים, אף אם

יעלה מן הארץ".]

ומנוקבות הן [העבים מנוקבים] כמו כברה [נפה], ובאות העבים ומחשרות [משירות, מזלפות] מים על גבי קרקע.

שנאמר: "חשרת" (533) מים עבי שחקים".
דהיינו, שהעבים מחשרים [משירים] את מי השחקים על הארץ.

ואין מרחק בין טיפה לטיפה של הגשם היורד אלא כמלא נימא (534) [כעובי שורה אחת, שהיא דקה ביותר] (535).

ללמדך [המקרא דלהלן מלמדך], שגדול יום הגשמים — כיום שנבראו בו שמים וארץ. שנאמר בספר איוב: "עשה גדלות עד אין חקר", ועוד כתיב בספר איוב: "הנתן מטר על פני ארץ", וכתיב להלן, בנבואת ישעיה: "הלוא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' אין חקר לתבונתו".

מזה שנאמר לשון "חקר" גם בענין ירידת הגשמים, וגם בענין בריאת העולם, למדים שגדול יום הגשמים כיום בריאת השמים והארץ.

כמאן אזלא הא דכתיב [כמו מי, כאילו שיטה, הולך המקרא]: "משקה הרים מעליותיו", ואמר רבי יוחנן: "מעליותיו" היינו מעליותיו של הקדוש ברוך הוא, דהיינו, ממים העליונים? (536)

כמאן — כרבי יהושע, שאמר שהעולם שותה ממים העליונים.

מקשה הגמרא: ורבי אליעזר, שאמר שהעולם שותה ממימי אוקיינוס, היאך הוא יבאר מקרא זה?

ומבארת הגמרא: כיון דסלקי להתם [כיון שהמים עולים לשם, לרקייע], כפי שנתבאר לעיל, שהמים מתמתקין בעבין, ורק אז הם יורדים למטה, מובן ש"משקה מעליותיו"

המים לטיפות דקות.

שהוא סבת המטר. כמו ואיד יעלה מן הארץ".

535. כעין זה מובא בגמרא במסכת בבא בתרא [טז א], שאמר הקדוש ברוך הוא לאיוב: הרבה טיפין בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד. שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד — מטשטשות את הארץ ואינה מוציאה פירות. בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי?

536. בא רבי יוחנן לאפוקי, שלא נאמר ש"מעליותיו" היינו שהקדוש ברוך הוא עומד בעליותיו ומשקה משם את הארץ, אבל באמת משקה ממימי אוקיינוס.

533. פירש רש"י [על הפסוק, שמואל ב', כב יב]: חשרת — לשון כברה, שהוא נופל על הארץ דק דק. וביאר בעל הצורות, כלומר, שאין העבים עושים דבר, רק חשרת בלבד. כמו שקיבלו המים — הם משיכות אותו על הארץ.

534. בפירושי סידור תפילה להרוקח כתב, שזהו שאנו אומרים "ישב רוחו יזלו מים". דהיינו, שהרוח מונעת את הטיפות מלפגוע אחת בחברתה, וכך יכול הגשם לרדת. עוד כתב שם, שזהו מה שנאמר "כשעירים עלי דשא". שאין בין טיפה לטיפה אלא כמלא שיער.

כתב המהרש"א, שבמדרש קהלת למדים ענין זה מהמילה "שחקים". שהם שוחקות את

קרי להו המקרא.

דאי לא תימא הכי [שאם לא תאמר שאפשר לבאר כך את המקרא], שלמרות שמקורם של המים מלמטה, היות ובסופו של דבר הם יורדים מלמעלה, זה נחשב "משקה מעליותיו",

אם כן, מה שנאמר: "יתן ה' את מטר ארצך **אבק ועפר**, מן השמים ירד עליך וגו'" **היכי משכחת לה** [היאך יימצא דבר זה], שירדו מן השמים אבק ועפר?

אלא, על כרחך צריך לפרש כך את המקרא: הרוח תעלה את האבק והעפר מהארץ אל השמים, ומשם הם ירדו לארץ עם הגשם. וכיון **דמדלי להתם** [וכיון שהאבק והעפר עולים לשם, לשמים] — מבואר ש"מן השמים" קרי ליה [קורא לן] המקרא!

הכי נמי [כך גם כאן], כיון דמי האוקיינוס **סלקי להתם** [כיון שהם עולים לשם, לרקיע] — מובן ומיושב ש"מעליותיו" קרי ליה המקרא.

כמאן אזלא הא דאמר רבי חנינא [כשיטת מי הולכים דברי רבי חנינא] בביאור המקרא "**פְּנֵם פְּנֵד מי הים, נתן באוצרות תהומות**": **מי גרם לאוצרות** [מקומות האיחסון של התבואה] **שיתמלאו בר** [תבואה] —

התהומות [שהם מים של מטה, כפי שנאמר גבי קריעת ים סוף "תהומות יכסיומו"],

האם אפשר לדרוש כך **כרבי אליעזר ורבי יהושע**? והרי רבי יהושע אמר שהעולם שותה ממים עליונים! ואף רבי אליעזר, שסובר שהעולם שותה ממים תחתונים, מכל מקום הרי אמר שהם עולים ומתמתקין בעבין, ורק אז יורדין להשקות את הארץ!

מבאר הגמרא: **ההוא**, אותו מקרא, אינו מדבר כלל על ירידת הגשמים, אלא א-**בברייתו** [בריאתו] של עולם הוא מדבר.

שמתחילה היה העולם כולו שטוף במים, והקדוש ברוך הוא כנסן במקום אחד, כמכניס מים לנאד (537).

וזהו "כנס כנד מי הים", שכנסן כפי שמכניסין מים לנאד. "נתן באוצרות תהומות", שנתנן באוצרות [כפי שנאמר בהמשך המקרא: "שם חול גבולו ואוצר לים"].

תנו רבנן: ארץ ישראל נבראת תחילה (538) (539), **וכל העולם כולו נברא לבסוף**, אחרי ארץ ישראל.

שנאמר בספר משלי, בפסוקים המדברים בבריאת העולם: "**עד לא עשה ארץ וחוצות**".

למטה כדרך המים. עיין שם.

538. כך מצינו בספרי [דברים פסקא לז]: "ארץ ישראל שחביבה מכל — נבראת לפני כל". עיין שם.

539. עיין בגבורת ארי שהאריך בענין זה.

537. כך פירש רש"י. ולפי זה "כנס כנד" — היינו מלשון נאד, שהוא כלי עור המיועד לנוזלים. אמנם המפרשים על הפסוק [תהלים לג ז] פירשו ש"נד" לשון גובה, וכפי שמצינו בקריעת ים סוף "נצבו כמו נד נוזלים". והיינו שהקדוש ברוך הוא אוסף את מי האוקיינוס להיות כמו נד, וצבור גבוה מן הארץ, ולא תרד